

ANLAMA YETİSİNİN YÖNETİMİ
ÜZERİNE

FOL® 86

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 83
JOHN LOCKE 01

ANLAMA YETİSİNİN YÖNETİMİ ÜZERİNE
JOHN LOCKE

ÇEVİREN: HAMDİ BRAVO

ÖZGÜN ADI: *OF THE CONDUCT OF THE UNDERSTANDING*
EDİSYON: OXFORD 1890

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: ECEM YILDIZ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-605-70014-9-8

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

1. BASKI: ŞUBAT 2021

İLETİŞİM ADRESLERİ
CINNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

ANLAMA YETİSİNİN YÖNETİMİ ÜZERİNE

JOHN LOCKE

ÇEVİREN
HAMDİ BRAVO

JOHN LOCKE

Birleşik Krallık, Bristol yakınlarındaki Wrington'da Püritan mezhebinden bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi (1632). Westminster Okulu'nda (1646) ve Oxford Christ Church'te tıp ve felsefe üzerine öğrenim gördü (1656). Bir süre burada Yunanca ve Retorik dersleri verdi. Devlet yaşamına Brandenburg Dükalığı elçiliği sırasında Sör Walter Vane'e katiplikle başladı (1665). Lord Shaftesbury, yani Ashley Cooper ile tanıştı (1666). Shaftesbury onu Board of Trade'de sekreter olarak görevlendirdi (1672-75). Lord'un Hollanda'ya kaçmak zorunda kalması üzerine Locke da, İngiltere'den ayrıldı (1683). İkinci İngiliz Devrimi başarı kazanınca İngiltere'ye döndü (1689). 72 yaşında öldü ve High Laver'da kilise bahçesine defnedildi (1704).

Başlıca eserleri: *Hoşgörü Üzerine Mektuplar* (1689-92), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme* (1689/90), *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme* (1689), *Eğitim Üzerine Düşünceler* (1693), *The Reasonableness of Christianity* (1695)

HAMDİ BRAVO

İstanbul doğumlu (1974). Lisans ve lisansüstü eğitimini Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünde tamamladı (2005-1992). Lisansüstü eğitimi sırasında Collingwood'un tarih anlayışını incelediği yüksek lisans tezini ve Hegel ile Nietzsche'nin siyaset felsefelerini incelediği doktora tezini yazdı. Hâlen Ankara Üniversitesi Felsefe Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve çalışmalarını etik ile toplum felsefesi alanlarında sürdürmektedir.

Başlıca eserleri: *İnsanlığa Övgü* (2014); *Hegel ve Nietzsche'de Birey, Toplum ve Devlet İlişkileri* (2015); Martin Cohen, *Platon'dan Mao'ya Siyaset Felsefesi* (2020); *Vicdanın Sessizliği* (2020).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
THOMAS FOWLER	
1	
GİRİŞ	35
2	
YETİLER	38
3	
AKIL YÜRÜTME	39
4	
TEKRAR VE ALIŞKANLIKLAR	46
5	
İDELER	49
6	
İLKELER	51
7	
MATEMATİK	58
8	
DİN	62
9	
İDELER	64
10	
ÖNYARGI	66
11	
KAYITSIZLIK	69

12	İNCELEME	70
13	GÖZLEM	74
14	ÖNYARGI	76
15	İDDİALAR	78
16	ACELE	80
17	MAYMUN İŞTAHLILIK	82
18	YÜZEYSEL BİLGİ	83
19	GENEL BİLGİ	84
20	OKUMA	87
21	ARA İLKELER	90
22	TARAFILIK	92
23	İLAHİYAT	93
24	TARAFILIK	94
25	ACELE	101

26	ÖNCEDEDEN BELİRLENMİŞLİK	104
27	TESLİMİYET	105
28	TEKRAR	106
29	SÖZCÜKLER	108
30	DALDAN DALA KONMA	111
31	FARK	113
32	BENZETMELER	118
33	ONAY	120
34	KAYITSIZLIK	122
35	BİLGİSİZLİK VE KAYITSIZLIK	125
36	MESELE	128
37	AZİM	129
38	VARSAYIM	130
39	UMUTSUZLUK	132

40	ANALOJİ	136
41	BAĞLANTILILIK	137
42	YANILGILAR	140
43	TEMEL DOĞRULAR	144
44	TEMEL HAZIRLAMA	146
45	DÜŞÜNCELERİN AKTARIMI	147
	DİZİN	152

SUNUŞ

Locke'un *Anlama Yetisinin Yönetimi Üzerine* başlıklı risalesi, daha doğrusu bölümü, genelde takdir edilmiş ve gerektiğinde bağımsız olarak yayımlanmış olsa da, hiçbir zaman açıklamalarla¹ basılmamıştır. Bu basımda araştırmacıya sunulan böyle bir yardımın, onun daha yaygın şekilde okunmasına ve daha genel bir yarar sağlamasına olanak sağlayacağı öngörülmüştür.

Hallam'ın *Avrupa Edebiyatına Giriş*'te bu kitap hakkında dile getirdiği ifade, kitabın editörünün önsözünde de haklı olarak bir yer işgal edebilir: "Akıl yürütme yetilerinin gelişmeye başladığı dönemde bir çocuğun eline bu küçük incelemeyi vermeyi ihmal eden bir ebeveynin ya da öğretmenin mazur görülebileceğini sanmıyorum. Bu ona, uçar ve kendini beğenmiş olmak bir yana, dengeli ve ciddi bir düşünme bağımsızlığı kazandıracaktır; bir yandan kendimizden nasıl şüphe duymamız ve şu ya da bu sebepten ister istemez doğan bu önyargıları nasıl izlememiz gerektiğini öğretirken, öte yandan aşırılığı hâlinde fazlasıyla esef duyulması gereken otoriteye itaati (bu itaat, yakın akrabası olan grup ruhu gibi, çoğunlukla yürekten sadakat ve gençliğin

¹ Çevirisini sunduğumuz Locke'a ait bu kitabın editörü Thomas Fowler, bazen metnin üslubu ya da düzgün kurulmamış tümceleri hakkında bilgi vermek, bazen metnin içinde geçen bir terim hakkında açıklama yapmak, bazen de Locke'u etkilediğini düşündüğü bir filozofun metninde bu etkiyi gösterecek kısımları okurla paylaşmak için, gerekli gördüğü pek çok yere kısalı uzunlu pek çok not düşmüştür. Bunların hepsine çeviride yer vermek okuru da yoracak gereksiz, hatta kimi yerlerde anlamsız bir iş olacağı için, yalnızca kitabın okunması ve anlaşılmasına katkı yapacağını öngördüğüm kimi açıklamaları çevirerek ilgili yerlere ekledim. Bunlar "Ed." ibaresiyle gösterilmiştir. (Çev.)

“Quid est enim tem eritate turpius? Aut quid tam tem erarium tamque indignum sapientis gravitate atque constantia quam aut falsum sentire aut quod non satis exploreate perceptum sit et cognitum sine ulla dubitatione defendere?”

[Gerçekten de dayanaksız bir düşünceden daha anlamsız ne olabilir? Başka deyişle bir felsefecinin ciddiyeti ve tutarlılığı, yanlış bir fikri benimsemek veya yeterince açık ve seçik algılanmamış ve anlaşılmamış bir fikri gözü kapalı savunmak gibi akılsızca ve anlamsızca bir şeyi kaldırıbilir mi?]

Cicero

* Türkçesi: Cicero, *Tanrıların Doğası*, çev. Çiğdem Menzilioğlu, s. 34-35. Latince metin düzenlenmiştir. (Yay. Haz.)

I GİRİŞ

Kendinin yönetimi için bir insanın başvurduğu son merci, kendi anlama yetisidir; çünkü zihnin yetilerini birbirinden ayırıyor ve bir faildeki önderliği iradeye veriyor olsak da, gerçek şudur ki, fail olan herkes isteyerek yaptığı şu ya da bu eyleme, öncesinde anlama yetisinde bulunan kimi bilgilerle ya da bilgiyi andıran şeylere göre karar verir. Hiç kimse, yaptığı konusunda bir gerekçe olarak hizmet eden şu ya da bu düşüncesi olmadan bir şeye girişmez; hangi yetisini işe koşarsa koşsun, sahip olduğu canlı ya da sönük ışıkla yolu aydınlatan anlama yetisidir; kişinin tüm etkin güçleri,¹ doğru da olsa yanlış da, bu ışık tarafından idare edilir. Mutlak ve ele avuca sığmaz olduğu sanılan irade, anlama yetisinin tek bir emrine bile boyun eğmemelik etmez. Tapınakların kendi kutsal imgeleri vardır ve insanlığın büyük kısmı üzerinde bunların genelde ne etkileri olduğunu hepimiz biliriz. Ama gerçekte insanların zihinlerindeki fikir ve imgeler, on-

¹ *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, II. Kitap, Böl. 21, pr. 29: “İstenc zihinde bir insanın işlevsel yetilerini hareket ya da hareketsizliğe yöneltme gücünden başka bir şey değildir, istenci belirleyen nedir? sorusuna gelince; yanıt hazır; zihin! Çünkü şu ya da bu yöne yönlendirmede genel gücü belirleyen, sahip olduğu bu gücü belli bir tarafa doğru harekete geçiren etmenin kendisidir. Bu yanıt yeterli değilse, sorunun anlamı üzerinde duralım: İstenci belirleyen nedir sorusu aslında şudur: Zihni belirli durumlarda, şu ya da bu hareket ya da hareketsizliğe yöneltme gücünün belirlenmesinde güdüleyici olan nedir? Aynı durum ya da eylemi sürdürme güdüsü yalnızca o durum ya da eylemden alınan doyumdur. Değiştirmeye güdüleyen ise hep bir rahatsızlık ya da sıkıntıdır. Yeni bir eyleme ya da var olan durumun değişmesine yönelten bir rahatsızlıktan başka bir şey değildir. Zihnin eyleme yönelmesinde etkili olan büyük güdüleyici kısacası istencin belirleyiciliğidir.” [Türkçesi: Locke, age., çev. Meral Delikara Topçu, Öteki Yayınları, Ankara 2000. (Çev.)]

DİZİN

A

- acelecilik 59
açık ve seçil ideler 141
adalet 64
ahlakın ve vahyedilmiş dinin ilkeleri 18
akıl 29, 30, 39, 40, 43, 45, 48, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 70, 78, 85, 87, 97, 99, 100, 104, 108, 111, 113, 126, 139, 142, 143; ~ yürütme yetisi 40; ~ın ve anlama yetisinin özgürlüğü 44
aldatma 71
algı 122
alışkanlık 55, 57, 61, 80, 86, 88, 89, 112, 137, 139, 147
alıştırma 39, 47, 53, 56, 57, 70, 88, 89, 106
alt sınıflar 113
analoji 136
anı(lar) 74 87
anlama yetisi 36, 45, 53, 56, 57, 59, 64, 66, 73, 78, 92, 94, 103, 106, 107, 114, 117, 120, 130, 134, 143, 146, 150
anlama yetileri 38, 51, 56, 59, 60, 64, 76, 96, 109, 127
Anthony Ashley 16
ara ilkeler 90
aritmetik 70
Arşimed 100
ayaktakımı 97
ayırım 113

B

- Bacon 29, 30, 36, 50, 75, 85, 90, 102
basiret ile alıştırma eksikliği 39
beden 46; ~e dayalı sanatlar 46

- benzetmeler 118, 119
bilgi 61, 72, 83, 87, 96, 107, 124
bilgin 100, 144; ~ insanların yazılarını genelde dolduran yapay ve akademik ayrımlar 115
bilim 16, 18, 27, 36, 42, 61, 93, 94, 107, 125, 138
boş zaman 61
bulanık fikir 61

C

- cebir 60
cehalet 38, 66, 92, 97, 109
Chauvin 108

Ç

- çalışkanlık 55, 82
çıkartım dizileri 61
çocuklar 112

D

- dar görüşlü yobazlar 124
din 18, 43, 44, 53, 62, 63, 71, 93, 94
doğa 30, 37, 46, 47, 48, 55, 70, 95, 96, 113, 114, 126; ~ felsefesi 136; ~ tarihi 85
doğal: ~ felsefe 94; ~ ve vahyedilmiş din 93; ~ yetiler 44
doğruluk 91, 97, 105, 124
duygulanımlar 149
duyu organları 64
düşünceler 111, 138, 139, 152

E

- Edward Clarke 22
eğilim 67, 91, 127, 140
eğitim 22, 26, 38, 48, 56, 57, 66, 72, 95; ~in görevi 86
eğitimsizler 59

Esther Masham 21
etik 42
etkin güçler 35
eylemler 39, 98, 138

F

fark 113
farklılaştırma 113
Faustus Socinus 25
felsefe 44, 85, 115
felsefeciler 119
Frank Masham 26

G

gelenek 69, 80, 123
genel terimler 115
geometri 90
görenek 95

H

hafıza 78, 80, 152
hakikat 27, 40, 41, 42, 49, 58, 66,
67, 68, 69, 71, 72, 76, 77, 78, 80,
81, 88, 93, 95, 103, 105, 110,
119, 120, 122, 123, 124, 125,
133, 137, 139, 142, 146, 148;
~in keşfi 30, 80, 140; ~in peşin-
de 105, 124, 125; ~ler 52, 71, 90,
98, 102, 137, 145
halk 146
hayal 119, 151
Hipokrat 126
hipotez 52, 103
hitabet 47

İ

iddialar 78, 79, 81, 87, 141
ideler 39, 49, 64, 109, 111, 115,
119, 135, 140
ilahiyat 94, 113
ilgi 120
ilkeler 51, 71, 72; ilk ~ 90, 91; ken-
diliğinden açık olmayan ve çoğu
zaman doğruluğu da kesin olma-
yan ~le iş yapma alışkanlığı 51
İngiliz Devrimi 19
ipuçları 103
irade 35

istikrar 82
iyi 42; ~ niyet 93

J

John Owen 15

K

kalabalığın aklı 97
kanaat 37, 69, 100, 125, 126, 127
kanıtlama 80, 81, 98
kanıtlar 100
kanıtlayıcı bilgi 58
kendini aldatmak 70
King 26, 28
kitaplar 98

L

Le Clerc 20, 22
Limborch 20, 21
Lord Ashley 16, 17, 18

M

mantık 36, 37, 38, 47, 94
mantıkçılar 113
matematik 55, 57, 58, 60, 61, 100;
~ kanıtlamalar 58
matematikçiler 58, 91, 100
Matthew Prior 24
melekler 40
metafizikçi 21, 85
Monmouth 19
Montague 24
Musa 85

N

Newton 26, 145

O

okuma 22, 74, 88, 97, 98, 99
okurlar 87
olasılık 58, 120
olgular 74, 75, 97, 98
onay verme 120

Ö

öğrenciler 22, 59
öğrenim 89, 116
Öklid 100

önyargı 29, 45, 67, 68, 97, 107, 124
öte yaşam 62
özgürlük 23, 71, 85, 86, 93, 124, 152

P

Peter King 26, 28

R

Ralph Cudworth 21

Russell 19

S

saf: ~ ideler 142; ~ mantıksal soruş-
turmalar 144

safsata 140

sağduyu 76

sanat(lar) 36, 38, 41, 46, 57, 95

saygı 45

sebep 77

seçkin ruhlar 40

sezgi 98

Shaftesbury 18

simyacı 85

siyaset 16, 20

Somers 23, 24

Sosinyanizm 25

sözcükler 108, 110, 124, 141; ~in
kötüye kullanılması 108

Stillingfleet 25

Ş

seyler 94, 97, 130

şiir 22, 150

T

taklit 87

Tanrı 69, 76, 93, 96, 131

tarafılık 92, 94, 95, 96, 97

tarih 75

tartışma 116

tasarımlar 44

temaşa 84

tembellik 29, 41, 59, 80

tikellerden çıkarılmış genel gözlem-
ler 102

titiz akıl yürütme 53

toplum 46, 71, 74, 84, 123, 145,
146

tözsel form 108

tutku 151; ~ları araştırma ve tanı-
ma 151

tutuculuk 123, 124

tümevarım 74, 75, 136

tümevarımsal 'temel ilkeleri 52

U

ussal yaratıklar 55, 61, 71

W

Whitehall 43

III. William 20

William Molyneux 26, 27

Y

yanılgı 41

yanlış 52, 69

yaşamın kolaylaştırılması 147

yönelinmiş türler 109

Z

zihin 30, 35, 38, 55, 58, 61, 64, 73,
74, 80, 81, 85, 88, 91, 101, 106,
107, 109, 120, 122, 133, 136,
142, 147, 149, 152; ~in sertliği
ve katılığı 104; ~in yetileri 35; ~
yönetimi 36

zorunluluk 64